

Регіональне управління та місцеве самоврядування

УДК 352:332.1

Кіт Остап Романович

аспірант кафедри регіонального та місцевого розвитку

Національного університету «Львівська політехніка»

Kit Ostar

Postgraduate of the

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0009-0001-4677-2984

**РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В
УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
RESOURCE PROVISION OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN
CONDITIONS OF DECENTRALIZATION**

***Анотація.** Вступ. Сучасні децентралізаційні процеси, спрямовані на формування об'єднаних територіальних громад, визначають політику їх соціально-економічної стійкості, яка ґрунтується на раціональному використанні ресурсів. Тому об'єктивна і достовірна оцінка ресурсного потенціалу територіальних громад має надзвичайно важливе значення, оскільки від цього залежить повноцінний розвиток територій та суб'єктів господарювання. Особливо актуальним це питання є в умовах дії воєнного стану, тому що в умовах війни децентралізаційні перетворення зазнають значних трансформацій, що вимагає посиленої уваги до проблеми достатнього ресурсного забезпечення територіальних громад.*

***Мета.** Метою дослідження є дослідження особливостей ресурсного забезпечення територіальних громад в умовах децентралізації та обґрунтування шляхів його покращення.*

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення, яке стосується розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, які досліджують особливості функціонування територіальних громад в умовах децентралізації.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення (для характеристики децентралізації та розвитку територіальних громад під час її здійснення, для оцінки ресурсного потенціалу територіальних громад); формалізації, аналізу та синтезу (для обґрунтування взаємозв'язків між ресурсним забезпеченням територіальних громад та розвитком децентралізаційних перетворень); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. У науковій статті розкрито розуміння ресурсного забезпечення територіальних громад, яке є об'єктивною передумовою для можливості територіальним громадам повноцінно реалізувати свою програму розвитку і характеризується наявністю таких ресурсів як робоча сила, інфраструктура, основні фонди, природні, фінансові та інші ресурси тощо. В умовах децентралізації важливо розуміти та ефективно використовувати ресурсний потенціал територіальних громад, що сприятиме їх сталому розвитку, забезпечуватиме покращення якості життя мешканців та підвищуватиме їхню конкурентоспроможність.

Умови воєнного стану створюють низку проблем і ризиків для територіальних громад. Проте вони можуть бути перетворені в нові можливості в повоєнний період, особливо якщо громади зможуть мобілізувати свій ресурсний потенціал та використати децентралізаційні перетворення для забезпечення гідного рівня життя мешканців з максимальним результатом.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на особливостях та перспективах покращення ресурсного забезпечення територіальних громад у повоєнний період.

Ключові слова: *ресурсне забезпечення, територіальні громади, децентралізація, ресурси, потенціал.*

Summary. *Introduction. Modern decentralization processes, aimed at the formation of united territorial communities, determine the policy of their socio-economic stability, which is based on the rational use of resources. Therefore, an objective and reliable assessment of the resource potential of territorial communities is extremely important, since the full-fledged development of territories and business entities depends on it. This issue is especially relevant in the conditions of martial law, because in the conditions of war decentralization transformations undergo significant transformations, which requires increased attention to the problem of sufficient resource provision of territorial communities.*

Purpose. The purpose of the research is to investigate the features of resource provision of territorial communities in the conditions of decentralization and to substantiate the ways of its improvement

Materials and methods. The research materials are: 1) regulatory and legal support, which concerns the development of united territorial communities in conditions of decentralization; 2) the works of domestic and foreign authors who investigate the peculiarities of the functioning of territorial communities in conditions of decentralization.

In the process of carrying out the research, the following scientific methods were used: theoretical generalization (to characterize the decentralization and development of territorial communities during its implementation, to assess the resource potential of territorial communities); formalization, analysis and synthesis (to justify the interrelationships between

the resource provision of territorial communities and the development of decentralization transformations); logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results. The scientific article reveals the understanding of resource provision of territorial communities, which is an objective prerequisite for the possibility of territorial communities to fully implement their development program and is characterized by the availability of such resources as labor force, infrastructure, fixed assets, natural, financial and other resources, etc. In the conditions of decentralization, it is important to understand and effectively use the resource potential of territorial communities, which will contribute to their sustainable development, ensure the improvement of the quality of life of residents and increase their competitiveness.

Martial law conditions create a number of problems and risks for territorial communities. However, they can be transformed into new opportunities in the post-war period, especially if communities can mobilize their resource potential and use decentralization transformations to ensure a decent standard of living for residents with maximum results.

Discussion. In further scientific studies, it is proposed to focus attention on the features and prospects of improving the resource provision of territorial communities in the post-war period.

Key words: *resource provision, territorial communities, decentralization, resources, potential.*

Постановка проблеми. Сучасні децентралізаційні процеси, спрямовані на формування об'єднаних територіальних громад, визначають політику їх соціально-економічної стійкості, яка ґрунтується на раціональному використанні ресурсів. Тому об'єктивна і достовірна оцінка ресурсного потенціалу територіальних громад має надзвичайно важливе значення, оскільки від цього залежить повноцінний розвиток територій.

Забезпечення раціонального використання ресурсів територіальних громад стає ключовим завданням децентралізації, вирішення якого має позитивний вплив на розвиток економіки та зміцнення соціальної стабільності в державі. Особливо актуальним це питання є в умовах дії воєнного стану, тому що в умовах війни децентралізаційні перетворення зазнають значних трансформацій, що вимагає посиленої уваги до проблеми достатнього ресурсного забезпечення територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування територіальних громад в умовах децентралізації піднімається в працях багатьох науковців. Зокрема, варто згадати таких вчених як Барановська Т. [6], Безгін В. [1], Бліщук К. [6], Борщевський В. [2], Жарікова О. [6], Іванов Ю. [4], Іванова О. [4], Котись Н. [10], Кудак К. [10], Куропас І. [2], Матвеев Є. [2], Микита О. [2], Мовчанюк А. [7], Панухнюк О. [10], Садура О. [10], Содома Р. [10], Фухело П. [6] та інші.

У своїх публікаціях вони досліджують особливості функціонування територіальних громад в умовах децентралізації влади та, зокрема, їх фінансового забезпечення, обґрунтовують методичні підходи до вибору напрямів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану, акцентують увагу на змінах регіональної політики України в сучасних геополітичних реаліях із врахуванням децентралізації, війни та глобальних викликів в цілому.

Проте сучасні реалії стали причиною трансформації розпочатих децентралізаційних перетворень, що значним чином позначилося на ресурсному забезпеченні територіальних громад. Це зумовлює потребу глибоких наукових досліджень щодо покращення ресурсного забезпечення територіальних громад на даному етапі розвитку українського суспільства.

Метою статті є дослідження особливостей ресурсного забезпечення територіальних громад в умовах децентралізації та обґрунтування шляхів його покращення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення, яке стосується розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, які досліджують особливості функціонування територіальних громад в умовах децентралізації.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення (для характеристики децентралізації та розвитку територіальних громад під час її здійснення, для оцінки ресурсного потенціалу територіальних громад); формалізації, аналізу та синтезу (для обґрунтування взаємозв'язків між ресурсним забезпеченням територіальних громад та розвитком децентралізаційних перетворень); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Децентралізація влади є однією з ключових ініціатив державної політики в Україні серед тих реформ, які здійснюються на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Децентралізаційні перетворення націлені на формування територій з такою економічною системою, яка здатна забезпечувати потреби населення у різних сферах їхнього життєзабезпечення та вирішувати широкий спектр соціальних питань. Основною метою державної політики в умовах децентралізації є формування самодостатніх територіальних громад, які стануть ефективними суб'єктами місцевого самоврядування та забезпечуватимуть надання якісних адміністративних та соціальних послуг для своїх громадян.

Перетворення, які відбуваються в контексті децентралізації, є важливим елементом системних суспільних змін в Україні і покликані трансформувати територіальну організацію влади з максимальною результативністю. Одним з ключових завдань цієї реформи є оптимізація ресурсного забезпечення територіальних громад та функціонування їх

органів влади у напрямі створення ефективної системи публічного управління на адміністративно-територіальному рівні, здатної забезпечити сприятливі умови для життя громадян і створити можливості для стійкого соціально-економічного регіонального розвитку, раціонально використовуючи ресурсний потенціал окремих територій.

У Європейській Хартії місцевого самоврядування зазначено, що «місцева влада в межах закону має повне право вільно розв'язувати будь-яке питання, яке не вилучене зі сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу. Муніципальні функції, як правило, здійснюються переважно тими органами влади, які мають найтісніший контакт з громадянином» [3]. Таким чином, документом підтверджуються принципи субсидіарності, які лежать в основі місцевого самоврядування і виступають гарантією місцевого розвитку, особливо в сільських районах. Відповідно, держава повинна передати на рівень територіальних громад право вирішувати найбільш критичні питання, відмовившись таким чином від невласних їй функцій в умовах децентралізації.

Ефективне місцеве самоврядування, як свідчить позитивний досвід європейських країн, може реалізовуватися лише через публічну владу територіальних громад, покликану гарантувати права громади на самостійне вирішення питань місцевого значення [10]. При цьому належне ресурсне забезпечення є ключовою проблемою при вирішенні таких питань у напрямі прийняття відповідних рішень. Тому кожна територіальна громада повинна враховувати можливості отримання суспільно-регіональних ресурсів, а також розуміти, яким чином найефективніше використовувати свої власні ресурси.

Пошук ефективного використання ресурсної бази територіальних громад здійснюється на основі нормативного забезпечення децентралізаційних процесів та норм правових документів, які врегульовують питання розвитку місцевого самоврядування. Варто згадати

Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад," прийнятий у 2014 році [9], який дає імпульс для розвитку територіальної громади та формування самостійної моделі управління нею.

Оцінка ресурсного забезпечення територіальних громад є критичним етапом для визначення можливостей і перспектив розвитку місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Комплексний аналіз ресурсів, належних територіальним громадам, дозволяє отримати повніше уявлення про перспективи та можливості розвитку сільських територій (табл. 1).

Таблиця 1

Ресурсний потенціал територіальних громад

<i>Потенціал</i>	<i>Його характеристика</i>
Демографічний потенціал	Оцінка розміру населення, його структури за віком та іншими характеристиками, а також тенденцій демографічного розвитку
Кадровий потенціал	Аналіз наявності та якості людських ресурсів, рівень освіти, наявність кваліфікованої робочої сили
Трудовий потенціал	Оцінка рівня зайнятості, можливостей для розвитку підприємництва, робочих місць
Економічний потенціал	Вивчення наявних економічних ресурсів, інфраструктури, можливостей для розвитку сільських господарств та інших галузей
Фінансовий потенціал	Аналіз фінансової стійкості і можливостей фінансування розвитку на місцевому рівні
Природний потенціал	Оцінка стану довкілля, ресурсів та можливостей для екологічно стійкого розвитку
Соціальний потенціал	Вивчення стану громадського співтовариства, його соціокультурних особливостей, наявність громадських ініціатив

Джерело: узагальнення автора на основі [7]

Оцінка ресурсного потенціалу територіальних громад в умовах децентралізації дозволяє визначити, які ресурси доступні громаді, оцінити їхню достатність для забезпечення потреб її розвитку та визначити ефективність використання цих ресурсів. Такий аналіз є важливим інструментом для прийняття рішень та розробки стратегій, спрямованих на підвищення ресурсного потенціалу території та забезпечення її розвитку.

В основі ресурсного забезпечення будь-якої суспільної формації лежать фінансові ресурси. Фінансово-економічний потенціал територіальної громади прямо пов'язаний з економічною діяльністю

суб'єктів регіональної економіки, взаємодія яких дає підстави вести мову про формування фінансових ресурсів на певній території [6].

Для розуміння того, наскільки достатнім є фінансове забезпечення територіальних громад, необхідно провести аналіз достатності власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів та здійснити оцінку ефективності їх використання місцевими органами влади. Ці дії допомагають зрозуміти, наскільки результативним буде соціально-економічний розвиток територій в умовах децентралізації і якою буде можливість формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад на майбутнє.

Сьогодні територіальні громади в Україні стикаються з викликами та несприятливими обставинами в контексті постійних кризових явищ і трансформаційних змін, особливо після реформи децентралізації. Варто згадати пандемію COVID-19, яка змусила переглянути і переосмислити багато аспектів економічного та соціального життя. У 2022 році Україна зіштовхнулася з новим викликом у вигляді вторгнення Росії та введенням військового стану, що є серйозним ударом для країни.

Внаслідок війни економічні втрати України, згідно з оцінками Міністерства економіки України [8], розцінюються від 564 млрд до 600 млрд. дол. США. Пошкоджені об'єкти інфраструктури призвели до втрат у територіальних громадах на рівні 30–50% виробничих потужностей, що становить 94 млрд доларів США або майже 2,8 трлн грн. Зруйнований або пошкоджений житловий фонд складає 35,2 млн м², а його вартість оцінюється у 31 млрд. дол. США.

Зупинено роботу від 60% до 80% підприємств країни, що спричинило втрати робочих місць для понад 50% населення. Податкові надходження зменшились на 80%. За прогнозами Інституту економіки та прогнозування НАН України [5], економічні втрати України можуть скластися від 22% до 46% ВВП. Промислове виробництво зазнало втрат

близько 50%, а експортні надходження та капітальні інвестиції скоротилися на 48% та 45% відповідно [1; 2].

Ресурсне забезпечення територіальних громад в умовах війни зазнало значних трансформацій, які представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Зміни, що відбулися у ресурсному забезпеченні територіальних громад під час війни

Зміни	Їх пояснення
Зменшення фінансового забезпечення місцевих бюджетів	Зменшення податкових надходжень та інших доходів може призвести до фінансових труднощів для місцевих бюджетів
Втрати робочої сили в регіонах, де ведуться активні бойові дії	Відтік кваліфікованих працівників може призвести до труднощів у забезпеченні робочою силою та функціонуванні місцевих економік
Ресурсне забезпечення медичної сфери	Збільшений потік людей може викликати проблеми у медичній інфраструктурі та обслуговуванні
Проблеми забезпечення житлом ВПО	Зростання числа прибулих осіб створює труднощі в наданні адекватного житла
Надлишок робочої сили в регіонах, куди прибула значна кількість ВПО	Переїзд великої кількості людей може призвести до перенаселення та конкуренції на ринку праці в приймаючих регіонах
Переміщення дітей, що потребує організації якісного навчального процесу й адаптації дітей	Збільшення кількості дітей може створити виклик у системі освіти та вимагати ефективних програм адаптації
Переміщення вразливих верств населення з одних регіонів в інші	Вразливі категорії населення можуть зазнавати додаткових труднощів через переміщення

Джерело: власні узагальнення автора

"Зовнішній шок", зумовлений воєнними діями на території України, має значний вплив на економіку країни, регіонів та, звісно, територіальних громад, тому ці обставини вимагають від них швидкості адаптації, гнучкості, виважених стратегій в умовах невизначеності та розробки антикризових планів, які враховують конкретні умови та потреби кожної громади. Це, в першу чергу, стосується ефективного використання та розпорядження ресурсами, належними громадам.

Для вдосконалення регуляторної політики в контексті покращення ресурсного забезпечення територіальних громад в умовах децентралізації важливим є формування такого регуляторного впливу, який включатиме:

1. Стратегічне планування й управління шляхом розвитку чітких стратегій та ефективного управління для досягнення мети соціально-економічного розвитку територіальних громад.

2. Регулювання формування та використання фінансових ресурсів через розробку механізмів контролю за їх формуванням і використанням на рівні громад та їх оптимізація.

3. Фіскальне стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання територіальних громад у напрямі впровадження ефективних фіскальних інструментів для підтримки економічної активності та розвитку підприємств.

4. Організація залучення капіталу в розвиток громади, тобто створення механізмів привласнення капіталу для забезпечення розвитку інфраструктури та соціальних проєктів.

5. Покращення регуляторної політики в частині використання розподілу майна в межах громад.

6. Регулювання земельних відносин та впровадження ефективних земельних політик для забезпечення раціонального використання земельних ресурсів в межах громад.

7. Інноваційний розвиток громади шляхом підтримки інновацій та новаторських проєктів для оптимального використання ресурсів громад.

8. Сприяння ефективному використанню ресурсів територіальних громад з урахуванням їх потреб в цілому:

Насамкінець варто зазначити, що Україна, як аграрна країна, потребує особливої уваги до розвитку сільських територій, оскільки вони є ключовим елементом економіки та соціального благополуччя. Врахування особливостей розвитку ресурсного потенціалу територіальних громад та

впровадження ефективних стратегій їх ресурсного забезпечення може стати стимулом для сталого та гармонійного зростання громад в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ресурсне забезпечення є об'єктивною передумовою для можливості територіальним громадам повноцінно реалізувати свою програму розвитку і характеризується наявністю таких ресурсів як робоча сила, інфраструктура, основні фонди, природні, фінансові та інші ресурси тощо. В умовах децентралізації важливо ефективно використовувати ресурсний потенціал територіальними громадами, що сприятиме їх сталому розвитку, забезпечуватиме покращення якості життя мешканців та підвищуватиме їхню конкурентоспроможність.

Умови воєнного стану створюють низку проблем і ризиків для територіальних громад. Проте вони можуть бути перетворені в нові можливості в повоєнний період, особливо якщо громади зможуть мобілізувати свій ресурсний потенціал та використати децентралізаційні перетворення для забезпечення гідного рівня життя мешканців з максимальним результатом.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на особливостях та перспективах покращення ресурсного забезпечення територіальних громад у повоєнний період.

Література

1. Безгін В. Як війна змінить регіональну політику в Україні: децентралізація, громади, податки, економіка. *AgroPolit.com*. 2022. URL: <https://agropolit.com/blog/503-yak-viyna-zminit-regionalnu-politiku-v-ukrayini-detsentralizatsiya-gromadi-podatki-ekonomika> (дата звернення: 15.01.2024).
2. Борщевський В., Матвеев Є., Куропас І., Микита О. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективне управління громадами в

- сучасних геополітичних реаліях. *Громадський простір*. 2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vijna-hromadydetsentralizatsiya-yak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnya-hromadamu-v-suchasnyh-heopolitychnyh-realiyah> (дата звернення: 15.01.2024).
3. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення 08.02.2024).
 4. Іванов Ю.Б., Іванова О.Ю. Методичний підхід до вибору напрямів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2022. № 7. С. 67-73.
 5. *Інститут економіки та прогнозування НАН України: вебсайт*. URL: <http://ief.org.ua/#pagetitle> (дата звернення: 13.01.2024).
 6. Fuhelo P., Zharikova O., Blishchuk K., Baranovska T., Gudzenko N. Financial support of territorial communities of Ukraine in the context of decentralization. *Independent Journal of Management & Production*. 2022. Vol. 13, No. 3. doi: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i3.1979>.
 7. Мовчанюк А.В. Особливості функціонування спроможної територіальної громади в умовах децентралізації влади. *Modern Economics*. 2019. № 13. С. 174-179.
 8. *Міністерство економіки України: вебсайт*. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 13.01.2024).
 9. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України № 157-VIII від 5.02.2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 91. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 09.02.2024).
 10. Sodoma R., Sadura O., Kudak K., Kotys N., Panukhnyk O., Blishchuk K. Territorial communities of Ukraine in the context of decentralization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure*

Development. 2023. 45(3). P. 306–313. doi:
<https://doi.org/10.15544/mts.2023.31>.

References

1. Bezhin, V. (2022). Yak viina zminyt rehionalnu polityku v Ukraini: detsentralizatsiia, hromady, podatky, ekonomika [How the War Will Change Regional Politics in Ukraine: Decentralization, Communities, Taxes, Economy]. *AgroPolit.com*. <https://agropolit.com/blog/503-yak-viyna-zminyt-rehionalnu-politiku-vukrayini-detsentralizatsiya-gromadi-podatki-ekonomika> [in Ukrainian].
2. Borshchevskiy, V. et al. (2022). Viina. Hromady. Detsentralizatsiia. Yak nalahodyty efektyvne upravlinnia hromadamy v suchasnykh heopolitychnykh realiiakh [War. Communities. Decentralization. How to Establish Effective Management of Communities in Modern Geopolitical Realities]. *Hromadskyi prostir*. <https://www.prostir.ua/?news=vijna-hromadydetsentralizatsiya-yak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnya-hromadamy-v-suchasnyh-heopolitychnyh-realiyah> [in Ukrainian].
3. Yevropeys'ka khartiya mistsevoho samovryaduvannya [European Charter of Local Self-Government. Strasbourg, October 15, 1985]. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni vebportal – Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text [in Ukrainian].
4. Ivanov, Yu.B., & Ivanova, O.Yu. (2022). Metodychnyy pidkhid do vyboru napryamiv prostorovoho rozvytku obyednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsiï ta voyennoho stanu [Methodical approach to the choice of directions of spatial development of united territorial communities in conditions of decentralization and martial law]. *Biznes Inform*, 7, 67-73 [in Ukrainian].

5. *Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy: vebsait – Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine: website.* <http://ief.org.ua/#pagetitle> [in Ukrainian].
6. Fuhelo, P., Zharikova, O., Blishchuk, K., Baranovska, T., & Gudzenko, N. (2022). Financial support of territorial communities of Ukraine in the context of decentralization. *Independent Journal of Management & Production*, 13, 3. doi: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i3.1979>.
7. Movchanyuk, A.V. (2019). Osoblyvosti funktsionuvannya spromozhnoyi terytorial'noyi hromady v umovakh detsentralizatsiyi vlady [Features of the functioning of a capable territorial community in conditions of decentralization of power]. *Modern Economics*, 13, 174-179 [in Ukrainian].
8. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy: vebsait – Ministry of Economy of Ukraine: website.* Retrieved from <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> [in Ukrainian].
9. Pro dobrovilne obyednannya terytorialnyh gromad: Zakon Ukrainy № 157-VIII vid 5.02.2015 [On the voluntary unification of territorial communities: Law of Ukraine No. 157-VIII dated February 5, 2015]. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada.* Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19> [in Ukrainian].
10. Sodoma, R., Sadura, O., Kudak, K., Kotys, N., Panukhnyk, O., & Blishchuk, K. (2023). Territorial communities of Ukraine in the context of decentralization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 45(3), 306–313. doi: <https://doi.org/10.15544/mts.2023.31>.